

## AN tALT

**7.1** Aidiacht a cháilíonn an t-ainmfhocal is ea an t-alt. Níl ach alt amháin sa Ghaeilge, an t-alt cinnte. Is mar seo a dhíochlaontar é.

tuiseal	uatha		iolra (an dá inscne)
	firinscneach	baininscneach	
ainmneach	<b>an</b>	<b>an</b>	<b>na</b>
tabharthach	<b>an</b>	<b>an</b>	<b>na</b>
ginideach	<b>an</b>	<b>na</b>	<b>na</b>
gairmeach	--	--	--

**7.2** Déantar cumaisc den alt agus focail áirithe: *cén* (< *cé an*); *den* (< *de an*); *don* (< *do an*); *faoi* (< *faoi an*); *ón* (< *ó an*); *san* (< *i an*) roimh ghuta nó roimh *fh* + guta; *sa* (< *i an*) i ngach cás eile; *sna* (< *i na*): *cén fear?* *den traein*; *don gharsún*; *faoi uisce*; *ón sagart*; *san aer*; *san fhocal*; *sa phóca*; *sa fhliuchras*; *sna báid*.

**7.3** Roimh a ainmfhocal agus cibé focail eile atá ag cáiliú an ainmfhocail a chuirtear an t-alt de ghnáth: *an post*; *an trú duine*; *an uile áit*; *fear an tí*; *Sliabh na mBan*.

**7.4** Go hiondúil is ionann uimhir, inscne agus tuiseal don alt agus dá ainmfhocal: **an fear**; *hata an fhir*; **na fir**; *hataí na bhfear*; *feicim an bhean*; *gúna na mná*; *ar na mná*; *gúnaí na mban*; *fás na haon oíche*; **an dá chapall**; **an fiche bó**; *hata an dara bean*; *teach na chéad mhná*.

Ach má luíonn *trí*, *ceithre*, ... *naoi*, *deich* idir an t-alt agus a ainmfhocal, úsáidtear iolra an ailt, cibé uimhir atá ag a ainmfhocal mura *céad*, *míle*, *milliún* é: **na trí bhó**; **na cúig rothar déag**. Ach **an trí chéad teach**; **an seacht gcéad fear**; **an ceithre mhíle dhéag gunna**; **an naoi milliún déag is fiche punt**.

**Feidhmeanna an Ailt**

**7.5** Is é príomhfheidhm atá ag an alt ainmfhocal a dhéanamh cinnte a bheadh éiginnte gan é: *tháinig an Brianach*; *sa samhradh*; *go dtí an Cháisc*; *bhí an Domhnach fliuch*; *an Seán Ó Murchú atá i Sasana*.

**7.6** Úsáidtear an t-alt i logainmneacha

□ leis na hilchríocha (ach amháin *Meiriceá*): *an Eoraip*; *an Astráil*

- le tíortha seanbhunaithe: *an Bhreatain Mhór; an tSín; an Spáinn*
- le roinnt bailte móra agus sráidbhailte: *an Róimh; an Ómaigh; na Cealla Beaga*
- roimh *Mumhain* (ach amháin ar lorg *Cúige*): *sin an Mhumhain; sa Mhumhain;*

*Craobh na Mumhan; ach Cúige Mumhan.*

- le roinnt sléibhte: *an Mhucais; an Mhangarta*
- le beagnach gach abhainn: *an Danóib; an Life*
- le farraigí áirithe: *an Mheánmhuir; an tAigéan Atlantach.*

## 7.7 Ní gnách an t-alt i logainmneacha sna cásanna seo

- le *Sasana*, ná le roinnt tíortha eile: *Paragua, Iamáice*
- le formhór na bhfarraigí is na lochanna: *Muir nIocht; Muir Meann; Loch nEathach*
- roimh *Éire, Albain, Gaillimh* ach amháin sa ghinideach: *bhuaigh Gaillimh; i*

*nGaillimh; Contae na Gaillimhe*

Fágfar an t-alt ar lár roimh *Éireann* i dteidlí reachtúla áirithe; *Déil (Seanad, Raidió Teilifís, Iarnród, Tuaisceart) Éireann*, agus i seanleaganacha: *oileán iathghlas Éireann ... feara Éireann ná a mná*. Ní hionann an bhri a bhaintear as an téideal polaitiúil *Tuaisceart Éireann* agus as an ngnáthabairt *tuaisceart na hÉireann*.

## 7.8 Úsáidtear an t-alt roimh ainm teibí agus roinnt ainmfhocal eile más le brí fhorleathan a úsáidtear iad: *tá an radharc go holc aige; togha na sláinte; saol an duine; gairm an tsagairt; an caidreamh idir an tionscal agus an ollscoil.*

Ach ní úsáidtear é

- i leaganacha mar *cad is uaisleacht ann? cad é an ní meisce? is é [an] deireadh é*
- i natháin áirithe: *ní thagann ciall roimh aois; tosach sláinte codladh*
- nuair nach bhfuil brí fhorleathan leis an ainmfhocal: *bhí fearg (eagla, etc.) orm.*

## 7.9 Úsáidtear an t-alt idir *cé, cad é* agus ainmfhocal de ghnáth: *cén fear; cad é an rud é sin? cé na fir iad sin?*

## 7.10 Úsáidtear an t-alt nuair atá aidiacht thaispeántach ag cáiliú an ainmfhocail: *an fear sin; an leabhar seo; ciall na mná úd*. Ach ní hiondúil é a úsáid

□ sa ghairmeach: *a fhir úd thall! a bhean sin! a ghiolla seo!* [Níl aon ghairmeach ag an alt]

- más ainm duine áirithe an t-ainmfhocal: *le Pádraig seo againne; Cáit Ní Bhriain úd*
- má cháilíonn ainm duine an t-ainmfhocal: *bríste seo Chiaráin; scéal úd Liam.*

## 7.11 Úsáidtear an t-alt ag tagairt don ráta in abairtí áirithe: *dhíol sé ar phunt an ceann iad; réal an t-unsá; deich bpunt an duine; uair sa bhliain; an tÚll Órga (capall) a rug — céad ar an gceann.*

**7.12** Úsáidtear an t-alt roimh theidil daoine, cibé acu onórach nó tarcaisneach iad: *an Dochtúir Ó Sé; an tAthair Mac Néill; Peadar Ó Doimín, an file; teacht an Spioraid Naoimh, an Sólásaí; Dia an Mac; Diarmaid Mac Murchú, an cladhaire.*

Ach fágtar ar lár é má tá ainm pearsanta go díreach roimh an teideal: *Oisín file; Tadhg gabha; Cormac báille.*

Is minic ar lár é go díreach ar lorg sloinnte: *Tomás Breatnach, file; agus trí aithris air sin, Críost Rí; Parthalán Ó hEachthaim, Taoiseach; Micheál Ó Máirtín, Aire Oideachais agus Eolaíochta.*

**7.13** Úsáidtear an t-alt ar lorg aidiachta faisnéisí in ainmní abairte aicme mar: *is breá an lá é; b'aoibhinn an aimsir í; is beag an rud is buaine ná an duine.*

Ach más aidiacht éiginnte an fhaisnéis ní bhíonn an t-alt ar a lorg: *is beag rud a fuair sé.*

**7.14** Úsáidtear an t-alt freisin sna cásanna seo a leanas

□ le tobainne, iontas, scanradh a léiriú: *chuala sí an scairt taobh thiar di; chonaic sé an duine cúpla slat roimhe.*

□ roimh an aidiacht *uile* mura bhfuil gach roimhe: *an uile lá (dhuine); ach gach uile dhuine.*

*Is forainm uile in sin uile.*

□ roimh *iliomad, iomad, iomarca, oiread, uafás, sluaite, céadta, mílte* i bhfrásaí mar *an iomad (iomarca, oiread, t-uafás) daoine; na sluaite ban; na céadta (mílte) páiste (duine, fáilte).*

□ roimh roinnt frásaí a bhfuil cruth na cinnteachta orthu ach a mbeadh a mbrí éiginnte (9.22) gan an t-alt: **an** *Choróin Mhuire; an Leabhar Eoin; an Pota Pádraig; an Dord Fiann; an Tadhg an dá thaobh is mó in Éirinn; is mór an trua Muire é; nach é an grá Dia é? nuair a bhí an uair an chloig istigh.*

□ in ionad na haidiachta sealbhaí: *scoiltfidh mé an cloigeann aige; briseann sé an croí ionam.*

□ le hainmneacha teangacha nuair atá a mbrí forleathan: *is í an Ghaeilge teanga ár sinsear; tháinig an Béarla isteach; bhí an Ghearmáinis go maith aige.*

*Ligtear an t-alt ar lár mura bhfuil an bhrí forleathan: abair i mBéarla é; cuireadh Fraincis ar an mBíobla; tá Gréigis aige; leabhar Spáinnise.*

□ roimh ainmneacha na laethanta, na míonna, na séasúr, agus féilte áirithe: *an Luan; deireadh na Bealtaine; is fearr liom an samhradh; timpeall na Cásca.* Ach féach **7.15**.

□ le tinnis áirithe: *an bhruitíneach; an triuch; an déideadh; an bholgach; na creatha.*

□ le breis nirt a thabhairt don ainmfhocal: *is tú a fuair an crá croí; is aige a bhí an chiall.*

□ le cúpla ainm pearsanta; *Calbhach, Dualtach, Feardorcha, Laoiseach: tá an Dualtach pósta ar dheirfiúr an Fhirdhorcha; (sloinne) Mac an Chalbhaigh; bean an Laoisigh.*

**7.15** Is iondúil nach n-úsáidtear an t-alt le hainm cinnte

□ má tá ginideach cinnte faoi réir aige: *fear an tí; glór mo mháthar; barr gach crainn; obair Sheáin.*

□ i bhfrásaí dobhriathartha áirithe: *tá sé anseo ó mhaidin; bhí sé amuigh ó oíche; fan go tráthnóna (Samhain, Luan); faoi Bhealtaine; um Nollaig; lán go béal; Dé Luain (Máirt, etc.).*

**7.16** Is féidir an t-alt a ligean ar lár in abairtí copaileacha den sórt seo a leanas ina bhfuil clásal ag cáiliú an ainmfhocail:

*Is í aidhm atá ag **Studia Hibernica**...*

*Is í bean (an bhean) í is éagsúla dár bhuail umam riamh.*

*Is é [an] rud a rinne sé an bhó a bhleán.*

*Is é [an] rud a bhí sé ina chodladh.*